

Karl May voor honderd jaar geboren

De avonturier der verbeelding

Honderd jaar is het op 25 Febr. a.s. geleden, dat in Hohenstein Ernstthal, een klein plaatsje bij Chemnitz, een man werd geboren, die eens gerekend zou worden tot de meest geliefde en gelezen schrijvers: Karl May. Het leven van dezen schrijver, wiens populariteit die van grootere kunstenaars dan hijzelf heeft overtroffen, is vol tegenstrijdigheden, waarmede zoowel zijn talloze vereerders als zijn weinige maar invloedrijke tegenstanders zich voortdurend hebben beziggehouden.

Er zijn weinig mensen, die zooveel en zoo voortdurend over zichzelf hebben geschreven als Karl May, doch er zijn er ook weinigen, die hun waren aard en levenswijz zoozeer voor de lezers in hun boeken hebben gecamoufleerd. De man, wiens indrukwekkende bijnamen door iedereen gekend worden, wordt over het algemeen niet gekend door zijn trouwste lezers.

Voor de beoordeeling en waardeering van de indrukwekkende reeks reisverhalen, die door hem is gepubliceerd, is dit natuurlijk van weinig of geen belang. Men kan veilig aannemen, dat verreweg de meesten van hen, die in hun jeugd de boeken van Karl May hebben verslonden, nooit iets hebben gelezen over hun lievelingsschrijver, die hun talrijke uren van spanning en ontspanning heeft geschonken. Zij voelden daaraan ook niet de minste behoefte, omdat zij meenden, dat Karl May in zijn werken alies over zichzelf had medegedeeld, wat hij over zichzelf had mede te deelen. En hoewel zij zich hierin vergisten, hadden zij toch tot op zekere hoogte gelijk. Want zij begrepen tenminste, dat men het werk van een schrijver moet beoordeelen naar de kwaliteiten, die het vertoont en niet naar de levensomstandigheden van den schrijver, waarmee het lezend publiek als zoodanig niets te maken heeft.

De gedichten van François Villon zijn er niet minder om, omdat de dichter ervan een vagebond en een boef was. De werken van Karl May boeten niets van hun betekenis in, wanneer men toevallig weet, dat de schrijver ervan in zijn jonge jaren in de gevangenis heeft gezeten wegens verschillende misdrijven en dat hij nooit heeft geschreven over de eenige avonturen, die hij in werkelijkheid heeft beleefd.

Wanneer het in het verleden voor velen een ontgoocheling was te vernemen, dat de stoutmoedige Westman, wiens naam volgens de boeken met eerbied en ontzag werd uitgesproken van de Oostkust der Vereenigde Staten tot aan den Stillen Oceaan, eerst in den avond van zijn leven uit het raam van een treincoupé de prairiën heeft aanschouwd, die het tooneel waren geweest van zoovele door hem verhaalde gebeurtenissen en dat Kara Ben Nems! heel wat meer bekend was in het avondland, waar zijn boeken werden gelezen dan in het Nabije Oosten, waar hij zijn stoutmoedige avonturen beleefd heette te hebben, dan was dit feitelijk wel het beste bewijs, dat Karl May erin geslaagd is hen onder den indruk te brengen. Zijn lezers geloofden in het bestaan van Old Shatterhand, Kara Ben Nems!, Winnetou en zooveel andere helden. Maar men moet ook aannemen, dat Karl May tenslotte ook zelf van hun bestaan overtuigd is geraakt. Hij ontving duizenden brieven van lezers, die nadere bijzonderheden verlangden te vernemen over het leven en bedrijf van zijn figuren en hun allen antwoordde hij op een wijze, die bij hen slechts den indruk kon versterken, dat deze gestalten uit zijn boeken werkelijk geleefd hebben.

Bovendien verzamelde hij — op welke manier is nooit helemaal duidelijk geworden — allerlei trofeeën, die volgens zijn zeggen afkomstig waren van de figuren in zijn boeken en die voor hem langzamerhand inderdaad de waarde gekregen hadden van stille getuigen van nooit volvoerde heldendaden. Winnetou, het edele opperhoofd der Apachen, was slechts een aan de verbeelding van zijn schepper ontsprongen figuur, wiens voorouders men moet zoeken in de werken van Cooper en Chateaubriand, maar de zilverbuks van Winnetou is een realiteit, die nog steeds te bezichtigen is in het Karl May-museum. De beroemde berendoeder moge in werkelijkheid een olifanterbuks zijn geweest, het wapen bestond en bestaat nog altijd.

De Henry-buks, waarmee de auteur in zijn boeken zulke wonderlijke schietproeven placht af te leggen, mag in werkelijkheid nooit zulke sensationele prestaties verricht hebben, van haar bestaan kan nog steeds elkeen zich overtuigen.

Men kan natuurlijk op grond van al deze feiten beweren, dat de schrijver zijn publiek misleide en zijn tegenstanders hebben zich ook jaren lang beijverd den avonturier der verbeelding te ontmaskeren; men kan ook beweren, dat Karl May, die in werkelijkheid geen held, geen onverschrokken krijgsman en geen man met een smetteloos verleden was als Old Shatterhand, gepoogd heeft het ideale beeld van zichzelf, zooals hij dat zag te projecteeren in zijn boeken, maar deze verklaringen bevredigen ons toch niet geheel. Veel aannemelijker is het, dat Karl May als vele andere schrijvers de ervaring heeft opgedaan, dat de gestalten van zijn verbeelding geen marionetten waren, die willoos gehoorzaamden aan den wil van den schrijver, maar dat zij zich een zekere onafhankelijkheid ten opzichte van hun schepper verwierven.

Men verhaalt van de Balzac, dat deze toen hij op een goeden dag met een vriend in gesprek was gewikkeld, plotseling uitriep: „Laat ons terugkeeren tot de realiteit” en daarop begon te spreken over zijn romanfiguren. Zoo staat het ook wel vast, dat Winnetou en de andere helden van Karl May voor hem langzamerhand de beteekenis hebben gekregen van werkelijk bestaande persoonlijkheden en dat

hij de behoefte gevoelde zich te omringen met tastbare souvenirs van zijn in de verbeelding belegde ontmoeting met hen. Maar juist daarom kan men begrijpen, hoe hard het voor dezen schrijver was, dat de droom van zijn leven in het openbaar werd verstoord door zijn tegenstanders, die er op uit waren hem te ontmaskeren als een huichelaar en een bedrieger, omdat zijn levensloop niet overeenstemde met de in zijn boeken verhaalde gebeurtenissen. Men beperkte zich er zelfs niet toe hem te ontmaskeren als de avonturier der verbeelding maar men gaf ook zijn persoonlijk leven aan de openbaarheid prijs. Al deze omstandigheden hebben Karl May's levenseinde vergald en zijn fantasië geknot. Eerst in zijn laatste levensdagen viel hem weer enige erkenning ten deel. Een week voor zijn dood hield hij in Weenen voor duizenden toehoorders een voordracht over zijn werk en zijn toekomstplannen. Hij wist niet, dat het laatste avontuur van den mensch hem wachtte. Den dertigsten Maart 1912 overleed hij in zijn villa „Shatterhand” te Radebeul bij Dresden.

Er is veel critiek uitgeoefend op het werk van Karl May, dat inderdaad niet felloos is, wanneer het met een zins strenge litteraire maatstaven wordt gemeten. Dit is een van de redenen waarom mensen, die in hun jeugd de werken van Karl May hebben verslonden, op lateren leeftijd minder bewonderend opzien naar den schrijver der reisverhalen. Maar dat neemt niet weg, dat ook zij dezen schrijver, die een boeiend verteller is, dankbaar zullen blijven voor de vele uren, waarin hij hen in de verbeelding heeft meegevoerd op zijn tochten door de Wild-West en de Afrikaansche en Arabische woestijnen en hen tot deelgenoot heeft gemaakt van onnoemelijk vele avonturen, waarin steeds en onveranderlijk het recht, de waarheid en de liefde triomfeeren over het onrecht, de leugen en den haat. Indien Karl May werkelijk de heldhaftige Old Shatterhand ware geweest, dien hij in zijn boeken beschreef, zou hij zijn heldendaden waarschijnlijk niet hebben geboekstaafd. Gelukkig dus, dat hij geen Old Shatterhand is geweest en de jeugd zooveel boeken heeft nagelaten. De avonturier der verbeelding heeft daardoor in elk geval zeer, zeer velen aan zich verplicht.

DE TIJD (Die Zeit)
Holländische (Katholische)
Zeitung
Februar 1942